

TÜRKİYE DOĞAL GAZ MECLİSİ

DOĞAL GAZ PİYASASI DURUM TESPİTİ ve ALINMASI GEREKLİ ÖNLEMLERE DAİR DEĞERLENDİRMELER

2012

İÇİNDEKİLER

- 1. 2011-2012 Kış Döneminde Yaşanan Tecrübeler**
- 2. Piyasanın Gelişimi ve Geline Nöktä**
- 3. Tespitler ve Çözüm Önerileri**

TÜRKİYE DOĞAL GAZ MECLİSİ

DOĞAL GAZ PİYASASI DURUM TESPİTİ ve ALINMASI GEREKLİ ÖNLEMLERE DAİR DEĞERLENDİRMELER

2011 – 2012 kış döneminde Kuzey Yarım Kürenin çoğunda olduğu gibi ülkemizde de ağır kış şartları hüküm sürmüştür. Bu dönemde evsel tüketimde % 35'e varan talep artışı görülürken, tedarikte karşılaşılan aksaklıklar ile doğal gaz iletim şebekesindeki tahditler doğal gaz ve elektrik arzının yönetimini zorlaştırmıştır.

Bir araya gelen birçok olumsuzluğa rağmen etkili bir kriz yönetimi ile olabilecek kayıplar asgariye indirilmiş, özellikle soğuk kış şartlarında evsel tüketicilerin mağduriyeti önlenmiştir.

Bu çalışma; yaşanmış olan tecrübelerin de ışığında ulusal iletim şebekesinin imkanları ve kısıtları ile doğal gaz piyasasını değerlendirmektedir.

1) 2011-2012 Kış Döneminde Yaşanan Tecrübeler:

- Mevcut doğal gaz alım kontratları giriş noktaları ile iletim şebekesi, LNG terminalleri ve yeraltı depolama tesislerinin teknik olanakları dikkate alındığında günlük maksimum 185 milyon m³ civarında gaz arzı sağlanabilmektedir. Ancak çok soğuk günlerde talep 200 milyon m³'ün üzerine çıkmış, oluşan açık, doğal gaz yakıtlı elektrik üretim santralleri alternatif yakıtla geçirilerek kapatılmaya çalışılmıştır.
- Kaydedilen en düşük sıcaklıkların Ankara'da -22⁰ C, İstanbul'da -10⁰ C olarak gerçekleştiği bu dönem, en yüksek doğal gaz talebinin olduğu bir dönem olarak kaydedilmiştir. Evsel tüketimin günlük bazda rekor bir değer olarak yaklaşık 70 milyon m³ e ulaştığı günler yaşanmıştır.

TÜRKİYE DOĞAL GAZ MECLİSİ

- BOTAŞ'ın, EGEGAZ Aliğa LNG Terminalinden hizmet alması ve ilave spot LNG kargolarını sisteme sokması şüphesiz arz güvenliği ve kriz yönetimi açısından en önemli adım olmuştur.
- Komşu ülkelerde ve Avrupa'nın bir çok yerinde yaşanan soğuk kış döneminin ülkemize olumsuz etkisi, yaşanan bazı kesinti ve kısıntılara rağmen ülkemizdeki her iki LNG terminalinin de tam kapasite çalıştırılması ve yeraltı deposunun desteği ile limitli düzeyde gerçekleşmiştir. Ancak söz konusu dönemde, iletim şebekesinde gaz sevkiyatını önemli ölçüde etkileyebilecek büyük bir kompresör arızası, kaçak ve/veya bunun gibi arızı durumların yaşanmaması, göz önünde tutulması, unutulmaması gereken diğer etken unsurlardır.

2) Piyasanın Gelişimi ve Gelinek Nokta

4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu'nun yayınlanmasından bu yana 11 sene geçmiş, piyasanın çok oyunculu ve rekabetin tesis edildiği bir duruma gelmesi hedefi dikkate alındığında önemli aşamalar kaydedilmiştir. Dağıtım alanında kat edilen mesafe, iletim ve depolama tesislerine üçüncü taraf erişimi ile ilgili düzenlemeler, sınırlı da olsa BOTAŞ tarafından gerçekleştirilen kontrat devirleri, LNG ithalatına ilişkin kanun değişikliği ve özel sektörün bu alanda aktif hale gelmesi, çok sayıda toptan satış şirketinin iletim şebekesine erişim sağlayarak özellikle sanal ortamda alım-satım ilişkilerinin yoğunlaşması olumlu gelişmeler olarak ön plandadır.

Ancak, BOTAŞ'ın pazar payının hala çok yüksek olması ve Kanunla öngörülen takvimde ayrışımının gerçekleştirilememesi, 4646 sayılı Kanun'un hedefleri açısından olumsuz görünüm arz eden hususlardır. Keza, geçtiğimiz son 3 yıllık dönemde, BOTAŞ'ın uyguladığı fiyatlandırma politikasının sektörün gelişimine sekte vurur

TÜRKİYE DOĞAL GAZ MECLİSİ

mahiyyette olduğu da yaygın kabul gören bir argümandır. Mevcut arz imkanlarının talebi karşılamakta fazlasıyla yeterli olduğu 2011 – 2012 kış dönemine kadarki Türkiye ortamı böyle bir sonuç doğurmuş olduğu kabul edilse bile, geçtiğimiz 4 aylık kış döneminde yaşanan tecrübe, özellikle elektrik sektöründe artan üretim ve buna paralel olarak büyük miktarda ilave doğal gaz ihtiyacı, artık önümüze çok farklı bir tablo koymakta, Türkiye'nin bir arz güvenliği problemi ile karşılaşması ihtimali belirlemektedir.

3) Tespitler ve Çözüm Önerileri

4646 sayılı Kanunun yayınlanmasından bu yana geçen 11 yıllık dönemde yaşanan deneyim, içinden çıkmış olduğumuz çok soğuk ve uzun kış dönemi koşullarında karşı karşıya kalınan tablodan çıkarılan sonuçlar ve edinilen tecrübeler ışığında, Türkiye'nin arz imkanları ve talepte öngörülen artış birlikte değerlendirildiğinde, bundan sonra yapılması gerekenlere dair görüşler şöyle belirlenmektedir:

3.1) Soğuk kış günleri dikkate alındığında mevcut arz kaynaklarının ve şebeke alt yapısının talebi karşılamada yetersiz kaldığı ortaya çıkmıştır.

- TPAO'nun Silivri Yeraltı Depolama Tesisinin geri üretim kapasitesi artırılmalı,
- BOTAŞ'ın Tuz Gölü Yeraltı Depolama Tesisi projesinin mümkün olan en kısa sürede tamamlanması için gerekli adımlar atılmalı,
- Buna paralel olarak iletim şebekesinde sevkiyat kapasitesini ve operasyonel esnekliği artırmaya yönelik rehabilitasyon ve yeni yatırımlar bir an önce gerçekleştirilmeli,

TÜRKİYE DOĞAL GAZ MECLİSİ

- Anlık izlemeye olanak verecek ve bütün giriş/çıkış noktalarını kapsayacak EBT acilen hayata geçirilmeli,
- Kritik öneme haiz bu yatırımların seri şekilde hayata geçirilebilmesi için BOTAŞ'ın tabi olduğu mevzuat yükümlülüklerinin bazılarında muaf tutularak daha hızlı hareket edebilmesi sağlanmalıdır.

3.2) Son üç yıllık dönemde maliyet esaslı satış fiyat politikasının BOTAŞ tarafından uygulanmaması ve bu durumun sürdürülüp sürdürülmeyeceğindeki belirsizliğin, özel sektör tarafından üstlenilmesi öngörülen yeni gaz alım kontratları için uygun ortam yaratmadığı ve dolaylı olarak ülkenin arz güvenliği için risk oluşturduğu dikkate alınmalıdır.

- Piyasaya, BOTAŞ'ın maliyet bazlı fiyatlandırma esasına döneceği ve bundan taviz verilmeyeceğine yönelik güçlü bir mesaj verilmeli ve maliyet bazlı fiyat mekanizması uygulanmalıdır.

3.3) Artan tüketim potansiyeli, bununla birlikte asgari ve azami günlük tüketimler arasında iki katı aşan orandaki büyük fark dikkate alındığında, yeni LNG terminalleri ve yeraltı depolama tesisleri yatırımı ülkemiz için kaçınılmaz bir ihtiyaç haline gelmiştir.

- Bu tür büyük ölçekli finansman gerektiren yatırımların özel sektör tarafından üstlenilebilmesi için yatırımcıyı teşvik edici ortam sağlanmalı,
- Mevzuatta, dünyadaki genel uygulamalar paralelinde, tesis sahibine kapasite kullanımı için muafiyet tanınması ve tarife serbestliği hususları yer almalı,

TÜRKİYE DOĞAL GAZ MECLİSİ

- Diğer yandan, Kanun'da ve ikincil mevzuatta LNG terminalleri ile yeraltı depolama tesisleri farklı işlevsellikleri itibarıyla ayrı tanımlarla ele alınmalıdır.

3.4) Doğal gaz arzında karşı karşıya kalınan sıkıntıların Elektrik Piyasasında da istikrarsızlık yarattığı ve spekülative marjinal fiyatların oluştuğu gözlenmiştir. Bunun önüne geçebilmek için;

- Doğal gaz ithalatı serbest bırakılmalıdır,
- Bu süreçte, BOTAŞ'ın maliyet bazlı fiyatlandırma uygulaması doğal gaz ithalatı ve toptan satışında özel sektör payının artırılması için önemli bir etkidir,
- Bahse konu uygulamaların devreye girmesiyle, rekabetin artırılması sağlanırken, elektrik piyasasındaki spekülative hareketlere karşı gerekli esneklik de sağlanacaktır.

3.5) Doğal gaz arzında yaşanması muhtemel aksaklıkların aşılabilmesi için yeni bir uygulama planına ihtiyaç bulunmaktadır.

- Doğal gaz ve elektrik sektörlerindeki liberal piyasa dinamikleri ve sistem gereksinimleri dikkate alınarak, "Doğal Gaz Acil Durum Planı" hazırlanmalıdır.

3.6) Marmara Bölgesi başta olmak üzere, deprem riskinin iletim şebekesi ve doğal gaz alt yapısına olası etkileri ve alınacak önlemlere dair bir çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır.

- Deprem sonucu kritik tesislerin devre dışı kalması gibi en olumsuz senaryo dikkate alınarak, böyle bir ortamda arz güvenliğini tesis etmek üzere rehabilitasyon ve gerekiyorsa yatırım planlaması yapılmalıdır.

TÜRKİYE DOĞAL GAZ MECLİSİ

- 3.7) **BOTAŞ'ın ayrıştırılması bir an önce gerçekleştirilmeli**, yeni oluşacak İletim, Depolama ve Ticaret tüzel kişiliklerinin piyasa gereklerine uygun dinamizme sahip bir statüde faaliyet gösterebilmeleri için hisselerinin bir kısmının halka arz edilmesi yolu ile yeniden yapılandırılması düşünülmelidir.
- 3.8) Uzun vadeli arz/talep projeksiyonlarının hazırlanması ve paylaşımı için kurumsal görevlendirme yapılmalıdır.
- 3.9) BOTAŞ'ın miktar devri süreçleri bir an önce ele alınmalı, buna yönelik yöntem, prensipler ve takvim belirlenmelidir.
- 3.10) BOTAŞ, 6 Bcm batı kontratını sonlandırması ve tedarikçisi ile varmış olduğu özel mutabakat sonucu, geçtiğimiz birkaç yıl güncelliğini koruyan Al ya da Öde mahiyetli uzun dönem alım kontratlarındaki yükümlülüklerini yerine getirmedeki güçlüklerden kurtulmuştur.
- Arzın talep karşısında yetersizliği ana problem haline gelmiş olup, arz çeşitliliğini sağlayıcı ve özel sektörün rolünü artırıcı yeni politikalar belirlenmelidir.
- 3.11) Uzun vadede Türkiye'nin Ortadoğu ve Hazar Kaynakları ile Avrupa arasında bir Enerji Köprüsü olma vizyonu çerçevesinde gerekli adımlar atılmalıdır.
- Türkiye'de bir Gaz Ticaret Merkezi (Gas Trading Hub) oluşumu hedeflenmeli, Transit ile ilgili hükümler "4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu" kapsamına alınmalı, Türkiye'de bir "Doğal Gaz Borsasının" oluşumu için gerekli düzenlemeler Kanun'da yer almalıdır.

TÜRKİYE DOĞAL GAZ MECLİSİ

3.12) Arz güvenliğinin pekiştirilmesi için çareler düşünülmelidir.

Önümüzdeki birkaç yıl için öncelikle ele alınması gerekli bir durum haline gelen arz güvenliği konusunda giriş noktaları ve kaynakların çeşitlendirilmesi için adımların bir an önce atılması gerekmekte olup, kısa vadede alınması gerekli tedbirler aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- 2012 – 2013 Kış döneminden önce TPAO yeraltı deposunun tam kapasitesi ile doldurulması sağlanmalı,
- Kış döneminde yeraltı deposu ve LNG terminallerinin tam kapasite çalışması için gerekli hazırlıklar yapılmalı,
- Maliyet bazlı fiyatlandırmaya dair YPK kararı kapsamına BOTAŞ bir an önce alınmalı, piyasada fiyat oluşumuna dair belirsizlik iklimi sona erdirilmeli,
- Önümüzdeki kış döneminden önce iletim şebekesinde ihtiyaç duyulan kompresör yatırımları ve kritik bakım-onarım çalışmaları tamamlanmalı, yedek parçalar hazır tutulmalı,
- Diğer taraftan elektrik sektöründeki kömür yakıtlı elektrik santrallerinin hizmete amade tutulabilmeleri için bakım-onarım ihtiyaçları giderilmeli,
- Doğal gazın daha verimli ve tasarruflu kullanımına yönelik bilinçlendirme kampanyaları düzenlenmelidir.